

ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ "Η ΚΥΠΡΟΣ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ" ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΠΛΗ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΙΤ

Μια απόπειρα διαλόγου

Το βιβλίο "Η Κύπρος πέραν του έθνους" του Νιαζί Κιζιλγιουρεκ είναι μια εντυπωσιακή προσπάθεια σύνθεσης ιδεών και μοντέλων από 3 κλάδους (Φιλοσοφία, Κοινωνιολογία, Πολιτική Επιστήμη) και από 2 συνήθως αντίπαλες σχολές (τη γερμανική Ιστορική Σχολή και την Αγγλοσαξωνική Φιλελεύθερη πλουραλιστική). Το πεδίο της σύνθεσης είναι η Κυπριακή Ιστορική εμπειρία - η οποία, από μια άλλη σκοπιά είναι και η πηγή έμπνευσης για μια τέτοια σύνθεση. Αν όχι για τίποτα άλλο αυτό το βιβλίο είναι σημαντικό για την ευρύτητα του οράματος της σύνθεσης.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα ασχοληθώ κατά κύριο λόγο με τη συνεισφορά του βιβλίου στην κυπριακή κοινωνιολογία - ενός κλάδου που βρίσκεται ακόμα σε ανοικτό ή κρυφό διάλογο με το έργο του Μιχαήλ Ατταλίδη και ιδιαίτερα με το βιβλίο του "Cyprus: Nationalism and International politics" το οποίο μπορεί να θεωρηθεί σαν η αρχή της προβληματικής αυτού του κλάδου. Η επίδραση του Ατταλίδη στο έργο του Νιαζί είναι εμφανής αλλά θα πρέπει να τονίσουμε και τις διαφορετικές αφετηρίες με μια αναφορά στην ίδια την ιστορική συνέχεια της προβληματικής του Νιαζί. Ενώ ο Ατταλίδης τονίζει έντονα το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν οι εσωτερικές ισορροπίες και συγκρούσεις στην Κυπριακή κοινωνία, ο Νιαζί ξεκινά ουσιαστικά ανάποδα - από την εσωτερική διαλεκτική και τις συγκρούσεις της κυπριακής κοινωνίας (ανάμεσα στις 2 εθνικές ιδεολογίες και στις ελίτ των 2 κοινοτήτων). Η βασική αιχμή του πρώτου του βιβλίου στα Ελληνικά ("Ολική Κύπρος") είναι η ανάλυση της ανόδου των 2 εθνικών κινημάτων (του Ελληνονεωτισμού και του Τουρκοδιχοτομισμού) και των τοπικών μηχανισμών και ομάδων (ελίτ) που στήριξαν αυτήν τη διαδικασία. Η έννοια της ολικής Κύπρου που προτείνεται σε εκείνο το βιβλίο έχει έντονα τα στοιχεία της διαλεκτικής σύνθεσης (σε ένα αναλυτικό πλαίσιο βασισμένο πιο πολύ στο Χέγκελ παρά στον Μαρξ). Αν ο Ελληνικός εθνικισμός θεωρηθεί σαν η "θέση" και ο Τουρκικός η "αντίθεση" η ολική Κύπρος προτείνεται σαν η εν δυνάμει "σύνθεση", μπροστά στο αδιέξοδο και την αδυναμία των 2 εθνικισμών να επικρατήσουν. Στο βιβλίο "Η Κύπρος πέραν του Έθνους" ο Νιαζί προχωρεί στον πολιτικό προσδιορισμό της Χεγκελιανής συνείδησης της "ολικής Κύπρου" - στο Ομοσπονδιακό πλαίσιο μιας πλουραλιστικής κοινωνίας των πολιτών. Σ' αυτό το πλαίσιο φαίνονται καθαρά οι νέοι επηρεασμοί στην σκέψη του Νιαζί από την φιλελεύθερη - πλουραλιστική σχολή και από την προβληματική της νέας Αριστεράς για τη διαφορετικότητα, τον Άλλο και την κοινωνία των πολιτών. Η δημιουργία (ουσιαστικά η αναδημιουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ομοσπονδιακό πλαίσιο) μιας μη εθνικής πολιτείας στην οποία διασφαλίζεται η **συμμετοχή** όλων (ανεξαρτήτως θρησκείας, γλώσσας, εθνιστικής (ethnic) ταυτότητας κλπ) σαν ισοτίμων πολιτών μέσω του συντάγματος και η **αυτονομία** μέσα από τις ομόσπονδες περιοχές είναι μια εφαρμογή της ιδέας της ολικής Κύπρου σαν σύνθεση των 2 εθνικών κινημάτων.

Ενώ ο Νιαζί αναγνωρίζει την ιστορική συνεισφορά των 2 εθνικών κινημάτων και σε ορισμένες στιγμές του κειμένου μπορείς εύκολα να διαγνώσεις ένα σεβασμό για τους "γέρους Επαναστάτες" εντούτοις προχωρεί χωρίς ιδιαίτερο ενδοιασμό και σε μια άλλη καινοτομία: Στην παρουσίαση της ιστορικής σχετικότητας της έννοιας του έθνους όπως φαίνεται καθαρά από την πρόσφατη κοινωνική - ιστορική έρευνα και βιβλιογραφία. **Το έθνος παρουσιάζεται σαν μια συγκεκριμένη πολιτιστική ταυτότητα που δημιουργήθηκε τους 2 τελευταίους αιώνες και η οποία είναι**

άμεσα συνδεδεμένη με την άνοδο του συγκεντρωτικού κράτους και του νεοαποικιακού συστήματος εξουσίας. Σ' αυτό τον τομέα, ωστόσο, ο Niazi παραμένει στο γενικό θεωρητικό επίπεδο και δεν συνεχίζει τη συζήτηση που ξεκίνησε στο προηγούμενο βιβλίο του για τις διαδικασίες "οικοδόμησης της εθνικής συνείδησης" στην Κύπρο. Μέρος του προβλήματος είναι ότι ο Niazi υπερτονίζει το κοινωνιολογικό αναλυτικό μοντέλο της θεωρίας των ελίτ, παραγνωρίζοντας εν μέρει τις συγκρούσεις ανάμεσα στις ελίτ και τις "μάζες" όπως και τους μηχανισμούς διάχυσης της ηγεμονικής ιδεολογίας (όπως ο εθνικισμός) ανάμεσα στα διάφορα στρώματα του πληθυσμού.

Το πιο ενδιαφέρον σημείο του βιβλίου κοινωνιολογικά, είναι η έννοια της **διπλής αντεπανάστασης** των 2 ελίτ ενάντια στην αλληλοεξάρτηση που τους επέβαλε το συνταγματικό πλαίσιο της Ζυρίχης (η E/K ελίτ έκανε τη δικιά της αντεπανάσταση το 1963 με τα 13 σημεία και η T/K μετά την εισβολή του 74). Αυτή η αντίληψη - εισήγηση είναι όντως ενδιαφέρουσα και αξίζει να συζητηθεί γιατί προσδίδει ένα σαφές ιστορικό πλαίσιο στην πρόσφατη κυπριακή εμπειρία. Και αξίζει να ελπίζει κανείς ότι αυτή η συζήτηση θα γίνει. Σαν αρχή για ένα τέτοιο διάλογο θα ήθελα να θέσω 2 παρατηρήσεις - κριτικά σχόλια.

α) Η έννοια της αντεπανάστασης προϋποθέτει την έννοια της επανάστασης. Ο Niazi φαίνεται να υπονοεί, χωρίς όμως να το αναλύει ότι η ανεξαρτησία και η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν η Επανάσταση - η εν δυνάμει σύνθεση της "ολικής Κύπρου" που ανέπτυξε στο πρώτο του βιβλίο.

Το ξεπέραςμα του παρελθόντος προϋποθέτει ότι θα το βιώσουμε σαν ιστορικό γεγονός και όχι σαν νεκρόφιλη εμπειρία του παρόντος. Πρέπει να ολοκληρώσουμε την Επανάσταση της Ανεξαρτησίας με τη δημιουργία μιας νέας καθημερινότητας.

A.Π.

Η έννοια της Επανάστασης σ' αυτό το δεύτερο βιβλίο όμως είναι μετέωρη γιατί η Ζυρίχη με τα δικαιώματα επέμβασης και τις κυρίαρχες βάσεις κάθε άλλο παρά επανάσταση φαίνεται να ήταν. Πιστεύω ωστόσο ότι ο Niazi άγγιξε πάνω σε κάτι εξαιρετικά σημαντικό - **η Ανεξαρτησία και η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν Επανάσταση αν ερμηνευτούν κατ' αρχήν σαν συμβιβασμός των εθνικών εχθρών αλλά και πιο ουσιαδώς σαν η πρώτη φορά που οι Κύπριοι αποκτούσαν το δικαίωμα να αυτοκυβερνηθούν.** Με αυτήν την έννοια η αλληλοεξάρτηση που προνοούσε το σύνταγμα ήταν συμβιβασμός αλλά και η επίσημη κατοχύρωση της Ιστορικής συμβίωσης (και αλληλεξάρτησης) E/K και T/K για αιώνες. Νομίζω ότι ο Niazi επικεντρώνοντας την ανάλυση του στην ελίτ παραγνωρίζει το επίπεδο της καθημερινότητας, της κοινής Ιστορικής εμπειρίας E/K και T/K το οποίο, σε τελική ανάλυση, αποτελούσε τον κοινωνικό ιστό της αλληλεξάρτησης από τον οποίο ήθελαν να αποσπαστούν τόσο εναγώνια οι 2 ελίτ. Χρειάζεται σ' αυτά τα πλαίσια μια σειρά ερευνών στον τομέα της συλλογικής λαϊκής μνήμης (πέρα από τις επίσημες εθνικές εκδοχές) και στις Ιστορικές ρίζες τόσο της συνείδησης της Ανεξαρτησίας (από τη δεκαετία του 1920) όσο και της διαδικασίας εμπέδωσης των εθνικών μύθων και την μεταλλαγή τους σε διαχωριστικές ιδεολογίες (αξίζει να θυμηθούμε λ.χ. ότι τα Οκτωβριανά του '31 ξέσπασαν γιατί ο μόνος T/K εθνικιστής (κεμαλικός) βουλευτής ψήφισε με τους E/K). **β)** Παρά την προσπάθεια του ο Niazi αγωνίζεται νομίζω να κρατήσει τις ισορροπίες και τις ίσες αποστάσεις από τους 2 εθνικισμούς.

Δεν ξέρω τι έγινε στην T/K κοινότητα στην περίοδο 60-74 αλλά στην E/K υπήρχε μια πολυσύνθετη

πραγματικότητα που είναι νομίζω δύσκολο να ερμηνευτεί με την ορθή μεν αλλά ελειπτική θέση ότι ο βασικός στόχος της Ε/Κ ελίτ ήταν η ηγεμονία της στο νησί. Κατ' αρχήν νομίζω ότι δεν πρέπει να μιλούμε για 1 ελίτ η κοινωνική ομάδα όταν αναφερόμαστε στους Ε/Κ αλλά για 3. Η ηγετική ομάδα ήταν σαφέστατα το Μακαριακό κέντρο που κτίστηκε γύρω από χαρισματική φυσιογνωμία του Μακαρίου αλλά και τον παραγοντισμό και την πελατειακή σχέση των τέως καπετάνιων της ΕΟΚΑ με ένα μέρος του πληθυσμού. Το κράτος ουσιαστικά ήταν στα χέρια αυτής της ελίτ με κύριο άξονα το "κράτος εν κράτει" του τότε υπουργού Εσωτερικών Π. Γ. Γιωρκάτζη. Μια δεύτερη ομάδα - ουσιαστικά μια ολόκληρη μερίδα της κοινωνίας ανήκε στην Αριστερά (με τη δικιά της ελίτ και κομματική συντεχνιακή γραφειοκρατία).

Αυτή η ομάδα ήταν ουσιαστικά πολίτες β' κατηγορίας στο καθεστώς των φακέλλων και του ρουσφετιού που έφτιαξε ο Γιωρκάτζης. Και μια τρίτη ομάδα που στήριξε τελικά την ΕΟΚΑ Β λειτούργησε σαν έκφραση αυτών που είδαν τα δικαιώματα, όνειρα ή την κοινωνική τους θέση / status να απειλούνται με τον εκμοντερνισμό που έφερε η Ανεξαρτησία.

Αυτές οι περίπλοκες ισορροπίες στην Ε/Κ κοινότητα οδήγησαν προοδευτικά σε μια όχι απλή αποδοχή της Ανεξαρτησίας αλλά και σε ένα αγώνα εξίσου ηρωικό όπως τον αντιαποικιακό (για την Ε/Κ κοινότητα) - για την υπεράσπιση της Κυπριακής Δημοκρατίας από τις παρεμβάσεις των Αθηνών, του ΝΑΤΟ και της Κυπριακής ακροδεξιάς. Η τραγωδία που διαπιστώνει κανείς διαβάζοντας το έργο του Νιαζί ήταν ότι αυτός ο αγώνας δεν έφτασε ποτέ στους Τ/Κ. **Ο ηγεμονισμός της πλειοψηφίας παρέμεινε αμείωτος παρά την εσωτερικό αγώνα της Ε/Κ κοινότητας να ολοκληρώσει την ανεξαρτησία και να υπερασπιστεί τη δημοκρατία.** Σ' αυτά τα πλαίσια η φυσιογνωμία του Μακαρίου θα παραμείνει σίγουρα αμφιλεγόμενη - όχι μόνο για ένα μέρος της Ε/Κ δεξιάς αλλά και για την πλειοψηφία της Τ/Κ κοινότητας. Ίσως όμως να είναι καιρός να αρχίσουμε μια συζήτηση για το Μακάριο σαν ιστορική φυσιογνωμία παρά σαν ένα πρόσωπο ή σαν πολιτικό. Ο Μακάριος ήταν σίγουρα ο χαρισματικός ηγέτης που έκφρασε με ένα σχεδόν μαγικό τρόπο (όπως όλοι οι χαρισματικοί ηγέτες άλλωστε) τη ματέλλαση της Ε/Κ κοινότητας από την παραδοσιακή, αγροτική θρησκευτική κοινότητα στη μοντέρνα κοινωνία των πολιτών μιας κοσμικής Πολιτείας. Ταυτόχρονα ο Μακάριος σαν Κύπριος πρόεδρος υπήρξε ο θεμελιωτής όχι απλά της Ανεξαρτησίας αλλά και της υπόστασης της Κύπρου σαν διεθνούς υποκειμένου. Ότι και να νομίζει κανείς σήμερα για τους αδέσμευτους - στην μεταψυχροπολεμική εποχή - η ηγετική παρουσία του Μακαρίου σ' αυτό το διεθνές κίνημα υπήρξε η πιο σημαντική απόπειρα ολοκλήρωσης της Ανεξαρτησίας και τοποθέτησης της Κύπρου στο διεθνή χάρτη. Αυτή η κίνηση του Μακαρίου ως γνωστόν έγινε παρά την αντίθεση της Τ/Κ ελίτ. Στα πλαίσια της ανάλυσης του Νιαζί ήταν μια ηγεμονική κίνηση απέναντι της Τ/Κ. Όμως ιστορικά ήταν και μια κίνηση ολοκλήρωσης της Ανεξαρτησίας.

Ο Νιαζί κάνει ορισμένες ιδιαίτερα οξυδερκείς παρατηρήσεις για τις επιδράσεις του εθνικισμού πάνω στα άτομα (την ισοπέδωση των ατόμων-πολιτών) και στη ψυχολογική θωράκιση που δημιουργεί απέναντι στον πόνο του άλλου. Ταυτόχρονα στον πνευματικό τομέα ο εθνικισμός δημιουργεί πόλους αναφοράς (μυθικούς ή μυθολογικούς) τους οποίους οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε κριτικά. Δεν χρειάζεται όμως να γκρεμίσουμε τα μανυσωλεία (τα οποία για μερικούς - κολλημένους ή μη - είναι ιερά) για να γράψουμε τη συνολική ιστορία της χώρας μας. Πρέπει κάποτε να μπορέσουμε να γράψουμε μια Ιστορία που να χωρά το Μακάριο, το Γρίβα, τον Κουτσιούκ, το Ντεκτάς, το Σέρβα, τον Παπαϊωάννου, τον Αυξεντίου, τον Παπαφώτη, το Μένοικο, το Σαμψών, το Λυσσαρίδη, το Δώρο Λοίζου, την ΕΟΚΑ Β και τη Δημοκρατική αντίσταση, την ΕΟΚΑ και την ΤΜΤ... Αν αυτά ακούγονται βέβηλα τότε μάλλον δεν συνειδητοποιούμε ότι ζούμε στην Κύπρο.

[Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Τραίνο στην πόλη - Τεύχος 11, Δεκαετία 1990-1999, 1994, Λεμεσός](#)

Last
update: 2025/04/20 19:47 el:magazines:traino:no_11:sxolia https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:magazines:traino:no_11:sxolia&rev=1598961117

From:
<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:
https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:magazines:traino:no_11:sxolia&rev=1598961117

Last update: **2025/04/20 19:47**

